

Александра Ђурић-Миловановић

Балканолошки институт САНУ, Београд
saskadjuric@yahoo.com

Конфесионалне границе у Банату: пример Срба у Банатској клисури¹

Овај рад има за циљ да истражи улогу симболичке границе између различитих конфесионалних заједница у мултикултуралној средини румунског Баната. Живећи у етнички и конфесионално хетерогеном окружењу, Срби у Румунији, иако већином припадају Српској православној цркви, током 20. века прелазили су и у различите неопротестантске заједнице. Рад се заснива на теренском истраживању обављеном током августа 2010. године у српским насељима у Банатској клисури, у Румунији, где су и најбројније неопротестантске заједнице. Један од циљева овог истраживања била је анализа перцепције религијски другог, односно начина на који Срби православци виде себе у односу на Србе припаднике неке друге вероисповести (неправославне Србе), као и начина на који Срби припадници једне мањинске религије артикулишу свој религијски идентитет и граде односе са већински прихваћеном конфесијом.

Срби у Румунији

Према попису из 2002. Године, у Румунији живи 22.560 Срба и, поред осталих 19 националних мањина, Срби се налазе на осмом месту по бројности. Овај попис износи и податке да Срби живе широм територије Румуније, у свим жупанијама, али их највише има у жупанијама

Кључне речи:
Срби у Румунији,
религијски
идентитет,
конфесионална
граница, баптисти,
православци.

¹ Текст је настао као резултат рада на пројекту Балканолошког института САНУ – *Дунав и Балкан: културно-историјско наслеђе* (бр. 177006), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Тимиш (13.273), Караш-Северин (6.082), Арад (1.217) и Мехединци (1.178).² Срби у највећем броју живе у Банату, углавном у етнички мешовитим срединама са Румунима и припадницима других етничких заједница. Највећи број Срба живи у Банату, те стога би се њихов просторни размештај могао поделити на: Банатску Црну Гору, Банатску клисуру и побрђе источно од Темишвара. Банатска Црна Гора је подручје источно од града Темишвара, где у већем броју насеља живе Срби. Убрзани процес нестајања Срба на подручју Банатске Црне Горе и североисточног Баната настао је после раскола између Српске православне цркве и Румунске православне цркве, јединствених до краја 19. века.³ Тада је велики број насеља у којима су живели Срби припао Сибињској митрополији, која је имала ингеренцију над православним Румунима (Церовић 2000, 34). Данас су насеља Банатске клисуре по бројности она у којима је најприсутнија српска мањина у Румунији. Банатска клисура простире се од Базјаша до Дробете Турну Северин, у дужини од 142 километра, док се међу овим насељима налази тринаест у којима су Срби живели од почетка средњег века. У монографији *Дунавска клисура*, лингвиста Миле Томић издваја следећа насеља у којима живе Срби: Радимна, Стара Молдова, Златица, Лесковица, Љупкова, Сокол, Дивић, Свињица, Кампиа, Маћевић, Белобрешка, Пожежена, Базјаш (Томић 1989). Овај рад заснован је на теренском истраживању реализованом 2010. године у пет насеља Банатске клисуре у румунском делу Баната: Радимна (481), Пожежена (321), Стара Молдова (1423), Дивић (296) и Љупкова (412).⁴ Истраживање је обухватило Србе православце и Србе баптисте, као најбројније неопротестанте у овом делу румунског Баната. Како је истраживање било квалитативног типа, оно је укључило полу-дириговане интервјуе, као и посматрање са учествовањем у православним и баптистичким заједницама. Један од циљева теренског истраживања било је прикупљање етнографске грађе у поменутих насељима, где је највећи број Срба припадника баптистичке заједнице.

Простор Баната одувек је одликовала изразита мултиетничност, тако да су Срби у Банатској клисури живели заједно са Румунима, Чесима, Карашевцима, Ромима. Живећи у таквом етнички, али и конфесионално хетерогеном окружењу, иако већином припадају Српској православној цркви, у контакту са другим верским традицијама током 20. века прелазили су и у поједине мале верске заједнице. Историјски посматрано, улога Српске православне цркве била је важна у формирању етничког идентитета, будући да је код Срба у Румунији етнички идентитет у тесној вези са религијским. Тако

² Детаљније статистичке податке о Србима у Румунији видети у Степанов 2007.

³ О осамостаљивању Румунске православне цркве више у Бокшан 1998.

⁴ Истраживање представља наставак досадашњих интересовања и теренских истраживања Румуна неопротестаната у српском Банату (више у Đurić-Milovanović, Marjan, Sikimić 2011). Наиме, током дугогодишњих истраживања румунских неопротестантских заједница у Србији, саговорници на терену су врло често помињали контакте и сарадњу са румунским и српским неопротестантским заједницама у Румунији. Ова сарадња је посебно интензивирана у оквирима баптистичке заједнице, будући да последњих неколико година постоји програм партнерства Савеза баптистичких цркава Румуније са баптистичким заједницама у Србији.

су Срби који не говоре српским језиком и не припадају Српској православној цркви често окарактерисани да нису ‘прави Срби’. Током периода комунизма, положај српске заједнице и православне религије карактерише пре свега секуларизација, односно – редуковање одлазака у цркву, јавних црквених празника и окупљања (Павловић 2008, 135). Како истиче Мирјана Павловић, када говори о Србима у Темишвару, „религија иако није била законом забрањена, постала је непожељна и назадна, а верска пракса је и нормативно била строго приватизована и затворена у породични живот и сакралне објекте“ (Павловић 2008, 135). Након периода комунизма, у Румунији као и у многим другим земљама Источне Европе, долази до својеврсне ревитализације религије и до нових начина њене манифестације. У посткомунистичким земљама религија је током последњих деценија доживела велике промене, будући да су се традиционалне цркве нашле пред новим изазовима, а број нових религија био је у порасту. Неопротестанти су такође имали важну улогу у овом ‘верском оживљавању’ у посткомунистичким земљама. Бројне нове еванђеоске мисије након 1989. године у Румунији допринеле су јачању постојећих и оснивању нових неопротестантских заједница, међу којима поједине добијају и статус традиционалних цркава.⁵

Срби баптисти у Румунији

Промене које захватају религијски идентитет Срба у румунском Банату везују се за крај 19. и почетак 20. века, односно, за период у коме су неопротестантске заједнице почеле да се оснивају на простору Аустроугарске. Иако су се најбројније неопротестантске заједнице оснивале међу протестантским немачким и мађарским становништвом, неопротестантизам постаје привлачан и православним Србима и Румунима. Први неопротестанти – назарени имали су велики број присталица међу православним Србима, док већину заједница на простору Аустроугарске оснивају крајем 19. века (Алексов 2010). Алексов истиче да се узрок ширења назаренства може истражити уколико узмемо у обзир „социоекономско и етноконфесионално порекло преобраћеника, реакције локалних власти, стратегије које су назарени користили као одговор на те реакције, као и њихова верска уверења насупрот уверењима признатих цркава из којих су преобраћеници управо и проистекли“ (Алексов 2010, 88). Успех назаренског прозелитизма, који ће се касније у великој мери огледати и у успеху баптизма, везује се пре свега за коришћење народног језика и спонтаног богослужења проповедника надахнутих Светим писмом (Ђурић-Миловановић 2012, 63). Након назарена, баптисти почињу да шире своје учење 1878. Године, доласком немачких

⁵ Појам *неопротестантизам* обухвата верске заједнице настале из радикалних огранака реформације (анабаптизма, пијетизма и пуританизма) средином 19. и почетком 20. века у Европи и Сједињеним Америчким Државама. Основне карактеристике неопротестантизма односе се на изражену индивидуалност, лични однос са Богом, крштење одраслих верника и мисионарске активности. У неопротестантске заједнице убрајају се назарени, баптисти, адвентисти, пентекосталци, методисти и други (Ђурић-Миловановић 2012, 53–57).

колпортера Библијског друштва из Будимпеште у Банат, који започињу своје мисионарске активности. Утицај европског баптизма из Немачке допринео је настанку и развоју баптистичких заједница најпре међу Немцима, а касније и међу осталим етничким групама – Мађарима, Словацима, Чесима, Србима и Румунима. Убрзо баптизам прихватају и православни Румуни, а затим и Срби, да би већ почетком 20. века у појединим српским насељима у Банатској клисури биле основане и прве српске баптистичке заједнице.⁶ Будући да баптисти настају из радикалних огранака реформације, као што су анабаптисти, једно од њихових темељних верских пракси односи се на крштење одраслих верника, као неопходан обред који претходи приступању заједници. У начелима вере баптисти највећу важност приписују личном доживљају Бога и духовном препороду, док се Бог најпотпуније објавио у личности Исуса Христа и путем Светог писма. Баптисти такође верују да се човек не рађа као хришћанин, већ да он то постаје када се на одређени начин суочи са Богом. Према баптистима, да би човек био спасен, он мора да ‘доживи ново рођење’, односно, духовни препород који настаје као „резултат деловања Божјег Духа и Божје речи у људском срцу“ (Kuburić 2010, 194). Теолошки контекст обраћења, као драматичне промене у којој верник постаје свестан својих грехова и поново се рађа кроз Божји опроштај, односи се не само на одбацивање старе природе које је била грешна, већ и на обликовање сасвим нове природе, тј. идентитета верника (Sremac 2010, 133). Обраћење је повезано са крштењем, прецизније – са воденим крштењем загњуривањем целог тела у воду, што представља јавну и симболичну потврду рођења, умирања и васкрсења Исуса, духовни препород којем само одрасла, свесна особа може приступити и постати члан заједнице.

Прва крштења у Банатској клисури обављају се 1919. Године, у румунским насељима Нова Молдова и Коронини, која убрзо постају снажни мисионарски центри, са проповедницима који шире баптистичко учење и у другим оближњим местима. Тако су румунски мисионари баптизам ширили и међу Србима, док је најстарије српско насеље у којем је забележено присуство Срба баптиста била Српска Пожежена, у којој су 1936. године две српске породице прешле у баптизам. Прва крштења Срба баптиста обављена су 1948. године на реци Радимни. Верници су се у већини насеља окупљали на недељним богослужењима у приватним кућама. Након многобројних проблема са комунистичким властима, 1988. године подиже се молитвени дом српске баптистичке заједнице у Радимни.⁷ У истом насељу забележено је и најбројније крштење 1993. године, када је крштено преко тридесет верника. У многим српским селима у клисури, као што су Дивић, Базјаш, Белобрешка, Златица и Сокол, баптистичке заједнице оснивају се тек након 1989. године. Мисионарски рад, помоћ баптистичке дијаспоре, већи број школованих проповедника, али и легализован положај баптистичких заједница након

⁶ О Чесима баптистима у Банатској клисури видети више у Preda 2011.

⁷ О положају баптиста, али и других неопротестаната у Румунији, за време и након комунизма, више у: Bodeanu 2007; Gog 2006; Fosztó 2009.

периода комунизма омогућио је брже ширење и јачање заједница.⁸ Иако се постојање првих баптистичких заједница међу Србима помиње шездесетих и седамдесетих година, осамдесете године и посткомунистички период значајно доприносе развоју баптизма у овом делу Баната. Подижу се нови молитвени домови и верници се више не окупљају по приватним кућама. У историји локалних баптистичких заједница, као кључну годину за развој баптизма саговорници су наводили 1989. – годину револуције у Румунији, када долази до повећања броја верника и бољег положаја баптистичке цркве у целини. Тако данас баптистичка црква у Румунији, као део Европске баптистичке алијансе, спада у најбројније заједнице у Европи и призната је законом као традиционална верска заједница.⁹

Конфесионалне границе у Банатској клисури

Један од циљева овог истраживања односио се на перцепцију ‘религијски другог’, односно начина на који Срби православци виде себе у односу на Србе припаднике неке друге вероисповести (неправославне Србе), као и начина на који Срби припадници једне мањинске религије артикулишу свој религијски идентитет и граде односе са већински прихваћеном конфесијом. Питања у интервјуима била су усмерена и на односе према ‘религијски другом’ у локалним заједницама, обраћењу у баптизам, као и према степену дистанце између православца и баптиста. У јужнијем делу Баната, тачније – у Банатској клисури постоји неколико насеља где Срби чине више од половине од укупног броја верника у баптистичким заједницама, у којима су и богослужења на српском језику. Ту се, пре свега, издваја Радимна, која има око 70 верника у баптистичкој цркви. У осталим насељима која су била обухваћена истраживањем, српске баптистичке заједнице имале су од 20 до 40 верника. Будући да су Румуни били бројнији и склонији конверзији у односу на Србе, у румунским заједницама реч је о другој или трећој генерацији верника, док је код Срба углавном реч о првој или другој генерацији, што указује на то да је процес конверзије рецентан. Према подацима са терена, Срби су прелазили у баптизам у контакту са Румунима баптистима. Ослањајући се на мото формулисан од стране оца немачких баптиста, проповедника Јохана Герхарда Онкена: „Сваки баптиста – мисионар“ (нем. *Jeder Baptist ein Missionar*), верници су настојали да своје учење пренесу свима у свом окружењу који нису чланови заједнице. Тако су поједини саговорници наводили податак који се односи на први сусрет Срба са Румунима баптистима у руднику у Старој Молдови, који је за време

⁸ Током 20. века, због изразито неповољног положаја у којем су се налазили, припадници неопротестантских заједница често су одлазили у Сједињене Америчке Државе, Канаду или Аустралију, где су се прикључивали постојећим заједницама или оснивали нове. Улога ‘неопротестантске дијаспоре’ постаје врло значајна након периода комунизма у Румунији, у виду помоћи у оснивању нових заједница, обнове молитвених домована, или обуке проповедника.

⁹ Према попису из 2002. Године, у Румунији има 130.000 баптиста.

комунизма био веома активан и где је радио велики број Срба. Румуни баптисти су у руднику проповедали, читали Библију и певали химне: [1] И онда ја гледам у њих, а они певају, причају о Библији, говоре о раду цркве, моле се за време јела. Ушао сам и ја са њима да радим, а они мени препоручили да ми дају Свето писмо на српски језик. На румунском су се молили, били су Румуни (Б, Радимна).

Током истраживања, Срби православци су углавном наводили занемарљив број баптиста међу Србима, осим у насељу Радимна, где се налази најбројнија српска баптистичка заједница. Тако је православни свештеник, на питање да ли има баптиста међу Србима у том месту, истакао: [2] Нема много Срба, а да су баптисти. Овде нема. Код Румуна има. Јако су активни. У другим селима, не постоји село да нема бар неко. Нема их много, али ту су. Ако нису баптисти, онда су назаренци, ако нису назаренци, онда пентикостали, онда су јеховисти (П, Стара Молдова).¹⁰ Из наведеног фрагмента интервјуа може се уочити да је саговорник упознат са постојањем и других неопротестантских заједница у окружењу, као и да су Румуни у односу на Србе бројнији у таквим заједницама.

Из интервјуа са Србима баптистима може се закључити да је већина верника из баптистичке заједнице раније одлазила у Српску православну цркву, или је из православних породица. Ретки су случајеви да су верници рођени у баптистичким породицама и да су касније приступили заједници. И Срби баптисти, као и православци, наводе да број Срба у баптистичким црквама није велики и да Срби остају „верни оној религији у којој су рођени“: [3] Раније јако мало Срба је било у баптистичкој цркви, и тако је и остало. Јако ретко Срби остављају своју веру. Ако сам рођен у овој вери, остајем у тој вери, а не да мењам. Много је различито од православља (Б, Љупкова). За приступање баптистичкој заједници саговорници су најчешће наводили теолошке мотиве – незадовољство претходном религијом, тренутак „откровења и Божјег позива“, „упознавање са Библијом“, али и социјалне – породичну традицију или заједништво. Први контакт са новом верском заједницом успоставили су путем комшијских или пријатељски веза, те одласком на богослужења.

Формалном чину приступања заједници, крштењу, претходи конверзија, односно – верско преобраћење, које за баптисте представља ‘трансформацију идентитета’. Процес конверзије и приступања баптистичкој заједници углавном прати и снажна реакција околине, која прелазак из једне верске заједнице у другу види као неприхватљив образац понашања, који је врло често условљен и стигматизацијом Срба баптиста од стране православне већине. Негативна маркираност баптиста, као и других неопротестаната у овој средини, често се исказује употребом термина *секташи*, који симболички представља однос шире друштвене заједнице према малим верским заједницама. Промене идентитета верника, које настају у оквирима нове верске заједнице, односе се на усвајање нове неопротестантске етике, нових

¹⁰ Након сваког наведеног фрагмента интервјуа, у загради ће бити наведено насеље у којем је истраживање обављено, као и то да ли је саговорник православац (П) или баптиста (Б).

културних образаца и правила понашања, као што је строга забрана конзумирања алкохола, пушења цигарета, псовања, слушања световне музике и слично. Поред тога, верницима није дозвољено обележавање обичаја и верских празника које су некада чинили као православци, пре свега – крсне славе, што се може видети и из следећих фрагмената интервјуа:

[4] Попа је био противан, он је ишао да нас тужи полицији. Ми смо као секташи, ми не верујемо у крст, ми не држимо славе кад дође Митровдан, Петковача (Б, Радимна).

[5] На кућну славу не идемо. Ми смо то практиковали пре, када смо били православци. Али сада у ове евангелистичке култове не слави се ништа што није од Исуса Христа, Рођење, Васкрсење и Вазнесење, а не Свети Илија или Свети Никола. Прегазили бисмо нашу веру. На славу не идемо, или где се кади за мртве или прекаде (Б, Стара Молдова).

Перцепција православних обичаја и традиције са елементима народне религије веома је негативна, будући да се такав начин веровања не темељи на учењима из Библије, и стога их баптисти сматрају неприхватљивим. Међутим, познавање српске традицијске културе нарочито је присутно код верника који су рођени у православним породицама, а касније су прешли у баптизам.

Већина неопротестаната суштину свог обраћења види у покајању, стварању личног односа са Богом и прихватању Исуса Христа као 'личног спаситеља'. Саставни део конверзије је покајање (за све учињене грехе), без којег потенцијални конвертит не може бити примљен у заједницу. Као и код осталих неопротестаната, читање Библије представља централни елемент у животу верника и врло често представља тренутак 'откровења', односно приближавања верника суштини хришћанства. У периодима када су само православни свештеници имали Библију, многи баптистички верници имали су своје личне Библије на румунском и српском језику, захваљујући мисионарима са Запада. Проучавање и познавање Библије представља обавезу сваког верника, а често је кључни елемент у процесу конверзије. У дискурсу саговорника, реакција околине, породице и православне цркве заузимала је централно место када су говорили о свом крштењу, неопходном за приступање заједници, односно – промени религије:

[6] Други ми кажу: „Највећи грех је да прелазим из једне вере у другу. То је један Бог.“ Да ја остављам моју веру? Ја нисам оставила моју веру, ја верујем у Господа Исуса (Б, Радимна).

[7] Из почетка су ми казали: „Шта си се ти покајала? Па то је грех што си радила“. Кажу – ове наше вере су измишљене. Али ја верујем у истог Бога као и ви (Б, Дивић).

[8] Кажу ми: „Ти како хоћеш, а ја ћу тамо где су ми родитељи“. Неће да оставе своје мртве, да им не дају помене, да не држе прекаде (Б, Радимна).

Срби баптисти, као и православци, верске празнике обележавају по старом Јулијанском календару, за разлику од Румуна који су прешли на нови Грегоријански календар. Овај податак указује на то да баптисти, иако се то у њиховом учењу експлицитно не истиче, задржавају поједине елементе претходне вероисповести из које су конвертовани (или их прилагођавају), као што је календар: [9] Ми славимо Нову годину по српски, 13. јануара (Б, Пожежена). Уколико су заједнице етнички мешовите, нпр. српско-румунске, верски празници се обележавају по оба календара.

Баптисти, као и други неопротестанти, наглашавају наднационални карактер својих заједница. Дакле, није важно која је етничка припадност верника, већ је важан његов религијски идентитет, и управо из тог разлога заједнице су етнички мешовите, а у Банатској клисури њих чине Румуни, Срби, Роми и Чеси. Међутим, иако су баптистичке заједнице наднационално оријентисане, потреба верника да ‘симболички’ истакну етничко припадање може се видети постављањем натписа на згради цркве у Радимни: *Српска баптистичка црква*, као тежња за ‘уклапањем’ у шири контекст припадања српској заједници. С друге стране, један од најважнијих елемената етничког идентитета – матерњи језик био је подједнако важан и Србима баптистима и Србима православцима.¹¹ Језик представља дистинктивни елемент који их разликује у односу на Румуне, повезује у једну етнички одређену заједницу Срба. Баптисти придају велику важност двојезичним проповедима и проповедима на српском језику, као и литератури за вернике на своме матерњем језику. Наднационални карактер баптистичких заједница довео је и до већег броја мешовитих бракова, јер баптисти могу склапати брак само са члановима исте верске заједнице. Један од саговорника је истакао: [10] Рођен сам у Старој Молдави, деда и бака су ми били Срби. Ја сам узео Румунку. Код баптиста не нађеш Србе. Неће, хоћеду православну веру, народну (Б, Стара Молдова). У прошлости су мешовити бракови између Румуна и Срба углавном били ретки, међутим, данас је у баптистичким заједницама приметан пораст мешовитих бракова, пре свега због малог броја српских верника.

Иако је период комунизма допринео да се активно учествовање у религијском животу заједнице смањи, улога цркве и православне религије се у последњих неколико година полако враћа путем веронауке, али и кроз активности Српске православне цркве за време великих празника, као што су

¹¹ Истраживања Срба у Темишвару од стране етнолога Мирјане Павловић показала су да у очувању етничког идентитета кључну улогу имају матерњи језик, религија, обичаји, фолклор и др. М. Павловић је истакла да њени саговорници одлучујућу улогу приписују матерњем језику, сматрајући да његовим губитком долази до утапања појединца у већинску румунску заједницу (Павловић 2011, 35).

¹ О ‘мањинском комплексу’ код Румуна у Банату видети: Đurić-Milovanović, Maran i Sikimić (2011, 14–15).

Бадњи дан, Божић, Ускрс, сеоске славе. Поред тога, уведени су часови православне веронауке у школама, које похађају и деца из баптистичких или других неопротестантских породица, будући да немају своје конфесионално образовање у школама. Такође, деца баптиста учествују у православним хорovima заједно са децом из православних породица. Тако су и контакти између Српске православне цркве и баптистичке заједнице последњих година интензивирани, усмерени на јавне манифестације, посебно у време Божићних празника, приредби за децу и слично. Баптисти истичу да је законски равноправан положај који данас имају допринео да се дистанца између Срба православаца и баптиста смањи.

[11] Односи зависе од свештеника. Генерално, сада су много отворенији; раније је било друкчије, сада имамо иста права. Нису они више једини (Б, Љупкова).

[12] Као комшије, у добрим смо односима, све је исто остало. Када иду са колиндом, свуд су врата отворена. Више ми идемо да коринђамо, они иду по њиховом, они не певају наше песме (Б, Радимна).

[13] По мени, наши поглавари нам бране, па немамо званичан дијалог, не смемо. Ја бих волео да их посећујем, али била би нека збрка у народу (П, Стара Молдова).

[14] Не значи ако је баптиста и ради добра дела, да ће да се спаси; нема жртве, нема литургије. Кроз жртве доказујеш Његово постојање. Код њих нема литургије, има приче. То су јако претеране приче (П, Пожежена).

Иако званичан дијалог између православаца и баптиста у насељима Банатске клисуре не постоји, многи православци са баптистима имају пријатељске и комшијске односе. На питања о односима између ове две заједнице, саговорници су углавном наводили проблем постојања одвојеног гробља, будући да су током 20. века гробља била црквена и подељена, тако да су сви баптисти имали посебно гробље, што је представљало посебан индикатор њихове маргинализованости у оквирима заједнице. Данас су гробља општинска, па стога су и контакти са Српском православном црквом интензивнији у одржавању гробља и сређивању парцела. Разговор о 'религијски другом' у оквирима исте етничке заједнице у дијаспори отвара проблем постојања негативне маркираности религијски 'другог' и одбацивања од стране заједнице. Негативан дискурс од стране већински православних Срба био је много израженији у прошлости, када су баптистичке заједнице почеле да се оснивају међу Србима. Међутим, дистанца коју православци имају према баптистима данас најбоље се види у употреби термина са негативном конотацијом *покајити* (рум. *rosait*), као назив за некога ко се покајао, односно прешао у баптизам.

Завршна разматрања

Идентификација са унапред дефинисаним религијским идентитетом појединих етничких заједница маркира Румуне и Србе као православце, Мађаре као католике, Словаке као протестанте и сл. Управо се указивањем на хетерогеност религијских идентитета у оквирима само једне етничке заједнице у дијаспори, као што су Срби у Румунији, потврђује постојање променљивих и флуидних граница идентитета у савременим друштвима и удаљавање од традицијског модела, према којем се национални идентитет заснивао на православној вери. Приврженост ‘доминантној’ религији, према Роџеру Брубекеру, посебно је изражена код припадника етничких мањина који живе у непосредном окружењу своје матичне земље. Брубекер то дефинише као ‘триангуларну историјску везаност’ припадника етничких заједнице – између мањинске заједнице којој припадају, њених институција (нпр. цркве) и матичне земље (Brubaker 1996, 57). Наведена дефиниција може се применити и на случај Срба у Румунији, којима припадање Српској православној цркви обезбеђује и осећај историјског континуитета, традиције, и повезује ову етничку заједницу са доминантном конфесијом у матичној земљи. Иако је број Срба баптиста у поређењу са бројем православца релативно мали, њихово присуство у овом делу Баната указује на постојање и испреплетеност две верске заједнице које су последњих година добиле много више ‘јавног простора’ него што је то био случај у периоду комунизма.

Како граница једне групе не мора нужно бити везана за етничку категорију, већ она може постојати и између културних или религијских група, тако симболичка граница која постоји између Срба православца и Срба баптиста указује на постојање специфичности две верске заједнице којима припада једна етничка група, али и на променљивост такве границе у различитим друштвено-историјским контекстима. Тако успостављене конфесионалне границе између православца и баптиста представљају снажне друштвене границе, успостављене на темељима религијских разлика у оквирима исте етничке групе. Улога православне религије је током дуге историје Срба у Румунији била кључна у очувању традиције и српског језика; међутим, појава других верских заједница неопротестантског порекла указује на промене које данас захватају бројне заједнице у дијаспори у сусрету са другим верским традицијама, којима изворно нису припадале. Питања која остају отворена за нека будућа истраживања јесу следећа: да ли малобројна група Срба баптиста утиче на процесе асимилације српске заједнице у Румунији, какве су промене у културним идентитетима припадника наднационалних верских заједница, као и то у којој мери такве промене утичу на етнички идентитет.

Литература

- Алексов, Бојан. 2010. *Назарени међу Србима. Верска трвења у јужној Угарској и Србији од 1850. до 1914.* Београд: Завод за уџбенике.
- Bodeanu, Denisa. 2007. *Neoprotestanții din Transilvania în timpul regimului comunist. Studiu de caz: Bapțiștii din județul Cluj.* Cluj Napoca: Argonaut.
- Бокшан, Николаје. 1998. „Јерархијско отцепљење Румунске православне цркве од Српске православне цркве (1864–1868)“. *Balkanica* XXIX: 95–116.
- Brubaker, Rogers. 1996. *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Gog, Sorin. 2006. „The construction of the religious space in post-socialist Romania“. *Journal for the study of religions and ideologies* 15: 3, 37–53.
- Ђурић-Миловановић, А., Маран, М., Сикимић, В. 2011. *Rumunske verske zajednice u Banatu. Prilog proučavanju multikonfesionalnosti Vojvodine.* Vršac: Mihailo Palov.
- Ђурић-Миловановић, Aleksandra. 2012. *Rumuni neoprotestanti u Vojvodini: između religijskog i etničkog identiteta.* Beograd: Filozofski fakultet u Beogradu (doktorska teza).
- Kuburić, Zorica. 2010. *Verske zajednice u Srbiji i verska distanca.* Novi Sad: CEIR.
- Павловић, Мирјана. 2008. „Транзиција и обичајни живот Срба у Темишвару“. У: *Слике културе некад и сад*, (ур.) Дивац, Зорица. Београд: Етнографски институт САНУ 24: 133–143.
- Павловић, Мирјана. 2011. „Концептуализација стратегије и реализација етничког/националног идентитета у историјском дискурсу“. *Гласник Етнографског института САНУ* 59: 1, 29–47.
- Preda, Sînziana. 2011. „Being Baptist and being Czech: a specific identity in Romania“. *Journal for the study of religions and ideologies* 10: 30, 56–79.
- Sremac, Srđan. 2012. *Zavisnost, religija, identitet. Predlog za narativnu analizu svedočanstava konverzije bivših zavisnika.* Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Степанов, Љубивоје. 2007. *Статистички подаци о Србима у Румунији.* Темишвар: Савез Срба у Румунији.
- Fosztó, László. 2009. *Ritual revitalisation after socialism. Community, personhood and conversion among Roma in a Transylvanian village.* Berlin: Lit.
- Церовић, Љубивоје. 2000. *Срби у Румунији: од раног средњег века до данашњег времена.* Темишвар: Савез Срба у Румунији.